

NÓDA MÓZES

A Jézus Szíve-tisztelet kialakulásának története

Abstract: The essay explores the roots and the development of the cult of the Sacred Heart of Jesus. The beginnings of the cult are intimately connected with the medieval devotions related to the suffering of Jesus, with the spiritual life of the *mulieris religiosae*, and, even more, with the flourishing Flemish and German mysticism and the *devotio moderna*. Mystics contemplate the overwhelming love of God through the Heart of Jesus, opened up on the cross. After a period of steady growth of the dedication toward the Sacred Heart, under the influence of various major religious orders, the cult fully develops in the modern age, due to the mystical experiences of Saint Marguerite Marie Alacoque. The investigation places her contribution in its historical context. The last part of the essay tackles with the official ecclesial recognition of the cult and its expansion at the beginning of the nineteenth century.

Keywords: Cult of the Sacred Heart of Jesus; mysticism; *devotio moderna*; Saint Marguerite Marie Alacoque; Miserentissimus Redemptor; Haurietis aquas.

A Jézus Szíve-tisztelet kialakulása

A Jézus Szíve-tisztelet a kegyességi gyakorlat virágkorában, a 20. század első felében az egyik leghatásosabb vallásgyakorlattá fejlődött. A kegyességi gyakorlat kialakulását vizsgálva fontos megállapítani, hogy nem elég csupán a történeti kifejlődésre figyelni, hiszen ezen az úton nem találunk elégséges magyarázatot erre a vallási jelenségre. Hugo Rahner szerint a Jézus Szíve-tisztelet, mint vallási jelenség, több, mint amit a történeti magyarázat alapján megérthetünk.¹

¹ RAHNER, Hugo, *Grundzüge einer Geschichte der Herz Jesu-Verehrung, Zeitschrift für Ascese und Mystik* 18.2 (1943), 61–83 (65–66).

K. Richstätter² és A. Hamon³ az ájtatossági forma gyökereit a karoling liturgiában véli felfedezni, amely az egyházat mint a Krisztus oldalsebéből született jegyest szemléli. A fejlődésben fontos mozzanatot képeznek az Énekek énekét magyarázó prédikációk, amelyek az allegorikus értelmezés alapján Krisztus és az egyház kölcsönös szeretetét állítják előtérbe. A spanyol egyház gyakorlatában szír, karoling és ír hatásra fejlődött ki a szent vér és a Jézus Krisztus oldalsebe iránti tisztelet. A kezdeti korban a szír hatás talán az egyik legfontosabb, a Jézus szenvedése, keresztyje és oldalsebe iránti tisztelet ugyanis a szír egyházban mélyen begyökerezett. A 8. században a szír pápák hatása a római liturgikus gyakorlatokban más területeken is kimutatható.⁴ A gallikán lelkiségben a Jézus vére és átszúrt oldala iránti hódolat nagy népszerűségnek örvendett. A 12. században Canterbury Szent Anzelm és Clairvaux-i Szent Bernát elmélkedéseiben találunk hivatkozásokat Jézus Szívére, amelyet a szeretet tárháza, az isteni szeretet kinyilatkoztatása jelzőkkel illetnek. Szent Bernát a megtestesülés és szenvedés misztériumát vizsgálja, és kora lelkiségét Jézus szenvedése iránti érzékenységre neveli. A cisztercita kolostorokban az ő hatására ma is különös tisztelettel emlékeznek Jézus szenvedésére.⁵ Szent Bernát

² RICHSTÄTTER, Karl, *Die Herz-Jesu Verehrung des deutschen Mittelalters*, München 1924. Richstätter tevékenysége és kutatásai különösen a francia kutatókban ellenérzést váltottak ki. Ő a középkori Jézus Szíve-tiszteletet úgy tárgyalja, mint német sajátosságot. Tézisének ellenzői az elzászi illetve a németalföldi, holland hagyomány mellett érvelnek. Norbert Busch a németországi Jézus Szíve-tiszteletet, Richstätter hatására, a nacionalizmus eszközeként szemléli. Az első világháború idején a jó állampolgár jellemzője, hogy nagy tisztelője Jézus Szívének. BUSCH, Norbert, *Katholische Frömmigkeit und Moderne*, Gütersloh 1997, 33–37.

³ HAMON, André, *Histoire de la dévotion au Sacré-Coeur*, Párizs 1923, 31–34.

⁴ STIERLI, Josef, *Die Herz-Jesu-Verehrung vom Ausgang der Väterzeit bis zur hl. Margareta M. Alacoque*, in uő, *Cor Salvatoris*, 73–136 (76–78).

⁵ A ciszterci ordináriumban ma is ünneplik augusztus 12-én a töviskoszorú votív misét.

kommentárja az Énekek énekéhez különösen a ciszterek női ágára volt nagy hatással. A misztikus szeretet beteljesült formája, Bernát tanításában, az egybekeléssel megvalósult egység, hiszen a lélek Istenre szomjazó menyasszony.⁶

A középkori Jézus Szíve-tisztelet második nagy korszakát a misztika virágkora (1250–1350) határozta meg.⁷ A

⁶ Bővebben lásd: RUH, Kurt, *A nyugati misztika története I.*, Budapest 2006, 279–299.

⁷ A keresztény misztika sajátos természete, hogy nem az ember szánja el magát az Isten keresésére, hanem Isten indul el az ember nyomába. Az ember részéről a helyes magatartás Isten „megelőző tettenérése.” A készség mindig az Isten szólítására adott válasz. Az Istennel való egyesülés mércéje az engedelmesség. A misztika fő eleme a szubjektivitás, a *cognitio Dei experimentalis*, az isteni valóság egzisztenciális megtapasztalása. A misztika kiindulópontja a *religio*, az az eredendő tudás, hogy az ember nem abszolútum, nem elégséges önmagának. Ennek kettős jelentése van: először tiszteletet ébreszt, függés tudatát, és így alakul ki a kultusz. Másodszor tudatosul az emberben, hogy kapcsoltságban létezik, egzisztenciája kegy, és az ember le akarja küzdeni a távolságot. Az ember szíve békét és otthont akar, mondja Balthasar, és ennek elérésére törekszik. Ennek különböző módzatai vannak: 1. Mindíg van hagyomány, de vannak olyanok, akik átjutottak a határon és rátaláltak az üdv útjára. 2. A „követés” útján létezik előmenetel és az út szakaszai felmérhetők. 3. A met-hodos szükségképpeni eleme az aktív kiüresedés. 4. A gyakorlati felkészülés lényege, hogy szabadabbá váljon a tekintet. A kontempláció célja a lecsupaszodás, amellyel a lélek felfedi magát az abszolútumnak. A 17. századig a keresztény misztikust kontemplatív embernek nevezik. 5. A látás után az egyesülés következik. Az egyesülésben az ember átlépi a határt és eljut az abszolút területre, amelyet léfelfeltti, lényegfelfeltti, istenfelfeltti jelzővel illetnek. 6. E transzcendencia miatt a misztika minden formájánál alapvető „az egyesülés és reflexió” a „tapasztalat és nyelv” feszültsége. A misztikus egyszerre szárnyal és van nyugalomban (Nüsszai Gergely), a tudós tudatlanság állapotában (Ágoston), a fénylő éjszakában (Keresztes Szent János). A keresztény misztika legfőbb jellemző vonása a misztérium elsőbbsége, amelyre a helyes válasz a hit. A személyes misztikus tapasztalatok a kereszt misztériumával, Krisztus feltámadásával és a Lélek elküldésével állnak kapcsolatba. BALTHASAR, Hans Urs von, *Szemponatok a keresztény misztika mibenlétének meghatározásához*, in WERNER, Beierwaltes, HAAS, Alois, BALTHASAR, Hans Urs von, *A misztika alapkérdései*, Budapest 2008, 39–72 (59–67).

misztika korának három jellemző vonását kell kiemelni. Először, a misztika Jézus szenvedéstörténetére, a szenvedés misztériumára figyel, amely a kor vallásosságát is meghatározza. Másodszer, ez a vallásosság a szenvedő Jézust, a szerető és átszúrt szívét szemléli, amelynek szeretetét viszonzni kell. Harmadszor a szenvedés misztériuma János apostolra irányítja a figyelmet, aki a hagyomány szerint az utolsó vacsorán Jézus szíven pihent, ő lett a Jézus Szívétisztelet patrónusa, aki elvezeti a hívő embert az isteni szívhez. Ez a fajta kegyességi gyakorlat nagy támaszt talált az Énekek énekében, amelyről előszeretettel elmélkedtek: „Megsebezted szívemet” (Én 4,9), „Tégy engem, mint pecsétgyűrűt a szívedre” (Én 8,6).

A lüttichi egyházmegyében tevékenykedő *mulieris religiosae* (szerzetesnők, beginák,⁸ illetve magánszemélyek) lelkesége a misztika iránti lelkesedést eredményezte.⁹ A női misztika a ciszterci és viktoriánus (azaz Viktória királynő korabeli) lelkiségből nőtt ki, olyan nők körében, akik önként vállalt szegénységben és szüzességben evangéliumi életet akartak élni. A nők révén a misztika új spiritualitással gazdagodott, előtérbe került az érzelmi dimenzió. Ez a spiritualitás különösen a ciszterci Krisztus és Mária iránti szeretetben ér a tetőfokra. A látomásokban az Úr személyes módon mutatkozik meg a „szerető léleknek”.¹⁰ A 13. században ennek a

⁸ A beginák laikus női vallásos mozgalom tagjai, akik sajátos jámborsági formát alakítottak ki, a karitatív, aszkétikus, imádságos életben és a szegénységben keresték a tökéletes keresztény élet útját. A mozgalom Németalföldön virágzott. WERNER, Mathias, *Beginen*, in ³LThK 2, 144–145.

⁹ A *mulieris religiosae* olyan nők, akik a szerzetesrendek és a világ között próbáltak kialakítani vallásos életformát; ilyenek a beginák vagy a rekluzák. A lüttichi (Liège-i) egyházmegye híres asszonyai: Marie d’Oiginis, Luthgart van Tongeren, Odilia von Lüttich, Christina van Sint Truident, Julianne de Cornillon. A Rameia apátság ciszterci nővérei: Ida van Nijvel, Ida van Gorsleeuw. RUH, Kurt, *A nyugati misztika története* II., Budapest 2006 95–112.

¹⁰ RUH, *A nyugati misztika*, 19–21.

lelkiségnek két kiemelkedő alakja Németalföldön Beatrijs van Nazareth és Hadewijch.¹¹ A misztikusok írásaiban az említett affektív elem dominál, a lelkiség főcélja szeretetben egyesülni az Úrral. A szerelem tüze, a szerelem nyila sebzi meg a szívet és a lelket, és ez az állapot a mennyország, az angyali élet kezdetét jelenti.¹² A misztikus látomások a Jelenések könyvének képeit használják, és a lelkiségben fontos helyet foglal el a szeretett tanítvánnyal azonosított János apostol, aki később a Jézus Szíve-tisztelet fejlődésében is főszereplő marad a látókok életében. A misztikus élmény egyik legmagasabb foka az egyesülés a szeretett Úrral, a vőlegénnyel. Ez a gondolat majd visszatér a Jézus Szíve-tiszteletben, amelynek alapszándéka Jézussal egyesülni a szeretetben.

Az egyházatyák hagyománya nyomán, a középkor nagy teológusai, imádkozói és misztikusai az Énekek éneke szenvedélyes nyelvén Istennek az egyház és az ember iránti szeretetét és az ember feleletét látták kifejezve. A Jézus Szíve-tisztelet fejlődésének nagy lendületet adott az Úrnapja ünnepének a bevezetése.¹³ Az eukarisztiában Jézus szeretetét, szerető szívet lehetett szemlélni. A ferences, domonkos majd különösen a helftai női misztikusok írásai és látomásai a kibontakozó népájtatosságnak nagy lendületet adtak.¹⁴ A Jézus Szíve-tisztelet elterjedésében nagy szerepet játszanak a német-

¹¹ RUH, *A nyugati misztika.*, 153–160; 180–183.

¹² RUH, *A nyugati misztika.*, 155–170.

¹³ Az ünnep ihletője Lüttichi (Liège-i) Julianna (kb. 1192–1258), a Liège melletti Mont-Cornillon ágostonos női közösség perjelnöje, aki látomásait megosztotta gyóntatójával, Jean de Lausanne-nal, a Saint-Martin templom kanonokjával, és Jacques de Troyes-val, Liège főesperesével (a későbbi IV. Orbán pápa), valamint kora több neves (domonkos) teológusával, az új ünnep bevezetését szorgalmazva. 1264-ben IV. Orbán pápa elrendelte az Úrnapja ünnepének a bevezetését az egész egyházban. WALTERS, Barbara R., *The Feast and Its Founder*, in WALTERS, Barbara R., CORRIGAN, Vincent Justus, RICKETTS, Peter T., *The Feast of Corpus Christi*, University Park, PA, 2006, 3–54 (3–13)

¹⁴ STIERLI, *Die Herz-Jesu-Verehrung*, 84–86.

országi helftai¹⁵ cisztercita kolostor misztikusai, Magdeburgi Mechtild, Hackenborni Mechtild és Nagy Szent Gertrúd.

Hackenborni Mechtild¹⁶ – akit „Isten csalogányának” neveztek – látomásaiban nem a szenvedő, hanem a megdicsőült Krisztus jelenik meg, akinek a szíve lelki békét és vigasztalást sugároz. A helftai kolostorban a *Liber specialis gratiae* című, Mechtild lelki élményeit tartalmazó könyv, a Jézus Szívetiszteletet egyik forrása lett. Kanisius Szent Péter hatására a kegyességi gyakorlatban a Jézus Szíve imádságok egyre kedveltebbek lettek a szerzetesnők életében.

Magdeburgi Mechtild (+1285 vagy 1294)¹⁷ összegyűjtött írásai a *Fliessende Licht der Gottheit* (Az istenség áradó fénye) a misztikus lelki élményeinek és látomásainak tükörképét nyújtják. A misztikusnak azt mondja Jézus Krisztus: „a szívemből kiomló vér megöntözte a földet és megnyitotta a mennyország ajtaját.”¹⁸ Mechtild látomásaiban feleletet kap arra a kérdésre, hogy miért kellett Jézusnak szenvednie, a legnagyobb áldozatot vállalnia. Ezek a látomások a Jézus szívéből áradó szeretetet hirdetik, és lesznek a Jézus Szívetiszteletnek terjesztői. Mechtild a középkori Jézus Szívetisztelet egyik legfontosabb alakja. Jézus Szívével kapcsolatosan egyik leggyakoribb kép Mechtild szóhasználatában a ház. A ház, palota, kastély vagy templom a 12. századtól a vallásos

¹⁵ 1229-ben alapította Burkhard v. Mansfeld, Eisleben mellett fekszik, ma ismét ciszterci kolostor. BERG, Dieter, *Helfta*, in ³LThK 4, 1404.

¹⁶ Thüringiában született 1241-ben, a helftai kolostorban a novíciák mesternője és ének vezető. Misztikus látomásai a jegyes misztika, Jézus Szíve, a liturgia, és a Jézus szenvedése köré csoportosulnak. BANGERT, Michael, *Mechtild v. Hackenborn*, in ³LThK 7, 24–25.

¹⁷ 1230-ban belépett a magdeburgi begina közösségbe, majd 1261-ben Helftában lett szerzetesnő. Írásai a legrégebbi német nyelvű misztikus, teológiai művek. Írásaiban a jegyes misztika, az Istentől való idegenség, és a Jézus Szívetisztelet kaptak fő hangsúlyt. HEIMBACH-STEINS, Marianne, *Mechtild v. Magdeburg*, in ³LThK 7, 25–26.

¹⁸ Mechtild VON MAGDEBURG, *Das fliessende Licht der Gottheit*, Stuttgart-Cannstadt 1995, 244.

irodalomban az emberi lelket jelentette. Mechtild Jézus Szívét nevezi/látja háznak: „A Szíve megnyílt akár egy ajtó, és úgy tűnt, hogy egy aranypadlózatú szobába vezet. A ház kerek volt, és Isten örökkévalóságát jelentette.”¹⁹ Ebben a házban Jézus vendégül látja Mechtildet. Más alkalommal a látomásban az isteni szív olyan, mint egy lámpás. Úrfelmutatáskor Mechtild az ostyában áttetsző lámpásnak látja Jézus Szívét.

Nagy Szent Gertrúdot (+1301) a „Jézus Szíve prófétája és költője”, „Jézus Szíve teológusa”, „a Jézus Szíve tisztelet első tanúja” jelzőkkel szokták illetni.²⁰ Két ránk maradt műve a *Legatus divinae pietatis* és az *Exercitia spiritualia*. Ezen írások alaptónusa, hogy a Jézus Szíve devóció lényege a szeretet, a bizalom és a szent barátság Jézussal. Gertrúd a *Cor Dei*-t, Isten szívét tiszteli; Jézus Szíve a „szeretettől lángoló szív”, „a lándzsával átszúrt szív”, a „szeretet kincstára.”²¹ Az emberiség Jézus átszúrt szívéen keresztül nyert megbocsátást; Jézus Szíve a kegyelem kinyilvánítása, ha Jézus Szívéhez lesz hasonló az emberi szív. A Jézus Szíve misztikában nagy hatással volt rá nővére Mechtild, ezért a Jézus Szíve-tisztelet elterjedésében neki tulajdonított szerep és jelzők nem mindig tárgyilagosak. A passió-misztikához és a jegyes-misztikához kapcsolódó látomásai és írásai fontosak.

A helftai kolostor bencés/ciszterci lelkiségére nagy hatással volt a domonkos szellemiség is.²² Németországban ebben a korban 46 férfi és 70 női domonkos kolostor létezett. A domonkos szerzetesek prédikációiban és lelkivezetői tevékenységében fontos helyet kapott a Jézus Szíve-tisztelet, illetve Jézus szenvedéstörténete. Nagy Szent Albert összekapcsolja a Jézus vére és Jézus Szíve-tiszteletet. Eckhart mester szerint a

¹⁹ Idézi RUH, *A nyugati misztika*, 355.

²⁰ BANGERT, Michael, *Demut in Freiheit*, Würzburg 1997, 10.

²¹ BANGERT, *Demut in Freiheit*, 11–12.

²² A helftai kolostor a ciszterci regulát követte, de a rend nem ismerte el. Ezért állt domonkos lelkivezetés alatt. 1343-ban Albert von Braunschweig püspök leromboltatta a kolostort.

keresztben haldokló Krisztus szíve a szeretettől lángolt. Nagy Szent Alberthez hasonlóan ő is összefüggést lát a Jézus Szíve-tisztelet és az eukarisztia között.²³ Johannes Tauler Jézus Szívét az erények helyének és mintaképének látja, amely szeretetének kinyilatkoztatása és eszköze, a lélek számára nyugalom és menedékhely a földi megpróbáltatások között.²⁴ Susso Henrik már így imádkozik „Uram, a te szeretettől lángoló Szíved gyűjtsa lángra az én szívemet.”²⁵ Ignatius del Nente (+1648) hasonlóképpen fohászkodik Jézus Szívéhez: „Cor Christi vulnera me, Caritas Christi transforma me.”²⁶ A nagy domonkos szentek és prédikátorok hatására a domonkos női kolostorokban is a Jézus Szíve-tisztelet virágzásnak indul.

Németország határain kívül Olaszországban Sziénai Szent Katalint kell megemlíteni, mint Jézus szenvedésének, a szent vér és a Jézus Szíve-tisztelet nagy szentjét.²⁷ Katalin megkapta Krisztus sebeit, megélte a misztikus menyegző élményét, mintegy szívet cserélt Jézussal.²⁸ A misztikusok hatására Jézus passiója, a kereszt, és szent vér tisztelete mintegy egységesítve a Jézus Szíve-tiszteletben csúcsosodik ki.

A Jézus Szíve-tisztelet fejlődésének harmadik nagy korszaka 1350–1700 közé tehető. Ebben a korszakban különösen a karthauzi szerzetesek tevékenységét kell kiemelni, akik a

²³ WALTZ, Angelus, *Dominikanische Herz-Jesu-Auffassung*, in RAHNER, BEA, (szerk.), *Cor Jesu II.*, 51–95 (64–65).

²⁴ WALTZ, *Dominikanische Herz-Jesu-Auffassung*, 69.

²⁵ IDÉZI STIERLI, *Die Herz-Jesu-Verehrung*, 102.

²⁶ WALTZ, *Dominikanische Herz-Jesu-Auffassung*, 69.

²⁷ „Nyugodj meg a keresztben megfeszített Krisztussal, örvendezz a megfeszített Krisztusban, örvendezz a szenvedésekben, telj el gyalázzal megfeszített Krisztusért, szívedet és érzületedet oltsd bele a szentséges kereszt fájába a megfeszített Krisztussal együtt és az Ő sebeiben legyen lakásod.” SZIÉNAI Szent Katalin, *Levelek*, (ford. CSERTŐ György), Budapest 1983, 474–475.

²⁸ „Édes leányom: ahogy a múltkor elvettem a szíved, íme most neked adom az enyémet, hogy örökké élj. Miután ezt elmondta, bezárta és beforrasztotta oldalát.” CAPUAI, RAJMOND, *Legenda*, in POZZI, Giovanni, LEONARDI, Claudio (szerk.), *Olasz misztikus írónők*, Budapest 2001, 237–240 (240).

Jézus Szíve kultuszban találták meg az ideált elmélkedő és engesztelő lelkeségük számára. Olyan kiemelkedő személyiségek, mint Trieri Domonkos, Rykel Dénes „a karthauzi”, vagy a kölni Ludwig Blossius misztikusok a Jézus Szíve-tisztelet terjedésében nagy szerepet vállaltak.

Ennek a korszaknak egy másik meghatározó lelki-szellemi áramlata a *devotio moderna*²⁹, és Jan van Ruusbroec (+1381) brüsszeli lelkipásztor, majd ágostonos kanonok hatása. Ruusbroec összekapcsolja Jézus szenvedéstörténetét, a szent Szív tiszteletet és az eukarisztia tiszteletét. A Jézus Szívéből kiáradó kegyelem egyesíti a keresztény embert a Szentháromsággal. A kor nagyhatású lelkiírója, Kempis Tamás (+1471) a Geert Groote által alapított windesheimi közösség tagja. A *devotio moderna* eszméit magán viselő, neki tulajdonított könyv, a *Krisztus követése*³⁰ a személyes lelkiéletre helyezi a hangsúlyt. Az *imitatio Christi* a középkor kedvelt gondolata, a Krisztus követése/utánzása később könnyen és szinte természetesen beletorkollott a Jézus Szíve-tiszteletbe. A lelkiélet csúcspontja, ha az ember szíve Jézus szívéhez hasonlóvá válik. Ez a lelki irányzat a Jézus szíve kultuszt, mint magán átjuttatási formát nagyon hamar magáénak vallja, és erőt merít belőle.

²⁹ *A devotio moderna*, „modern jámborság” kezdeményezője Geert Groote (1340–1384). Groote több mint 90 világ felé nyitott közösséget alapított. A mozgalom szellemi ihletői Florens Radewijn és Kempis Tamás. A *devotio moderna* képviselői a mindennapokban akarták megélni a misztikát. A lelkeség Jézus emberségére összpontosított, nagy jelentőséget tulajdonított a Szentírásnak, a rendszeres imaéletnek, fontosnak tartotta mind a kétkezi munkát, mind pedig a nevelést. Olyan segédeszközöket alkalmazott a lelki életben, mint a lelki napló, az idézetgyűjtemények, a levelek és a lelki olvasmány. A *devotio moderna* célja a személyes lelki élet. VAN DIJK, Rudolf Th. M., Szócikk: *Devotio moderna*, in ³LThK 3, 173–174.

³⁰ „Aki Jézust megleli drága kincset talált, megtalálta a legeslegjobb jót. Aki pedig Jézust elveszíti, nagyon sokat veszít, többet, mint az egész világ. Koldusnál koldusabb, aki Jézus nélkül él: s az a leggazdagabb, aki jóban van Jézussal.” KEMPIS Tamás, *Krisztus követése*, (ford.) JELENITS István, Budapest 1976, 110.

A ferences lelkiség az alapító Szent Ferenc hatására mindig tisztelettel figyelt a szegény és szenvedő Jézusra. Szent Bonaventúra, a *Lignum vitae* című művében Jézus szenvedéséről elmélkedik, és azt írja, hogy a compassio útján a léleknek keresztre kell feszíttetnie Jézussal. A *De perfectione vitae*-ben arra szólítja fel az olvasót, hogy Jézus oldalsebén keresztül hatoljon be a szívéig.³¹ Cortonai Szent Margit életében a Jézus szenvedéstörténete és a Jézus Szíve-tisztelet kiemelt hangsúlyt kapott. Cortonai Margit az evangéliumi történethez hasonlóan, amelyben Jézus háromszor kérdezi Pétertől szeretsz-e engem, elragadtatásában arra kéri az Urat: „Ott szeretnék lenni a szívedben. Ha a szívedben leszek, az oldalsebedben is leszek, és mindenütt, ahol a szögek vannak, ahol a töviskoszorú, ahol az epe, az ecet és a te szent szemedre boruló szemfedő van.”³² Elragadtatásában Krisztus oldalsebén keresztül láthatta a megváltó szívet.³³ Folignói Szent Angéla a keresztet fogadja be a testébe; spiritualitásának legjellemzőbb vonása a kereszt iránti különleges tisztelet és vágyódás.

A Szent Bonaventúrának tulajdonított, de valószínűleg Jacobus Mediolanustól származó himnusz, a *Stimulus divini amoris* a korszak egyik kedvelt éneke.³⁴ A *Vitis mystica*³⁵ Jézus Szíve imakönyvet a liturgiában is használták a ferences

³¹ RUH, *A nyugati misztika*, 493–495.

³² BEVEGNATI, Giunta, *Boldog Cortonai Margit életének és csodáinak legendája*, in POZZI, LEONARDI, *Olasz misztikus írónők*, 111–130 (120–121).

³³ RUH, *A nyugati misztika*, 575,

³⁴ A Szent Bonaventúrának tulajdonított himnusz, amely valószínűleg a korábbi ferences hagyományt őrzi, boldognak nevezi a lándzsát, amely Jézus szívet megnyitotta. BAIER, *Brennpunkte mittelalterlicher Herz-Jesu Frömmigkeit*, 111. Kurt Ruh szerint a szerző Jacobus Mediolanus (Milanói Jakab), de a szöveget többször átirták, így Szent Bonaventúra, Clairvauxi Szent Bernát és Hugo von Balma. RUH, Kurt, *Geschichte der abendländischen Mystik* II, München 1993, 442.

³⁵ A *Vitis mystica* imakönyv eredetét nehéz meghatározni, németországi, ferences vagy cisztercita eredetét a mai kutatások alapján nem lehet eldönteni.

kolostorokban. Az imakönyv szerzője Jézus lándzsával átszúrt szívében a láthatatlan isteni szeretet forrását szemléli. A ferences David von Augsburg Jézus Szívét a „parázsló szeretet” forrásának nevezi.³⁶

A jezsuita rend pasztorációs tevékenységében fontos helyet foglalt el a Jézus Szíve-tisztelet szorgalmazása. A Szent Ignác-i spiritualitásban is fellelhető a Jézus Szíve misztérium iránti mélységes tisztelet. Fontos szerepet játszott a jezsuita rendben Kaniziusz Szent Péter, aki Kölnben a karthauziak hatására a Jézus Szíve-tisztelet apostola lett.³⁷

A Jézus Szíve imádságok közkedveltek lettek a népi vallásgyakorlatban. Az úgynevezett „elmélkedő képek”, amelyek Jézus szenvedését ábrázolták, és az istenszeretetre irányították az imádkozó figyelmét a lándzsával átszúrt szívében szemlélték Isten üdvözítő szeretetét.³⁸ Az egyik leghíresebb Jézus szíve himnusz a *Summi Regis cor aveto* ennek a kornak lelkeségét sugározza.³⁹

A 14. században az imádságokat követték a Jézus Szíve költemények, énekek és a misztériumjátékok. Az első liturgikus ünnepet, a „szent lándzsa ünnepét”, VI. Ince pápa engedélyezte 1353-ban. Az ünnep mondanivalója, hogy a lándzsa nyitotta meg Jézus Szívét a kegyelem forrását. A Jézus Szíve-

³⁶ Idézi RICHSTÄTTER, *Die Herz-Jesu Verehrung des deutschen Mittelalters*, 56.

³⁷ STIERLI, *Die Herz-Jesu-Verehrung*, 127–129.

³⁸ BAIER, *Brennpunkte mittelalterlicher Herz-Jesu Frömmigkeit*, 109.

³⁹ „Salve mundi salutare, salve Jesu care! Cruci tuae me aptare vellem vere, tu scis quare, da mihi tui copiam.” „Summi regis cor, aveto, te saluto corde laeto, te complecti me delectat et hoc meum cor affectat, ut ad te loquar, animes.” Leuveni Arnulf /Arnulphus de Lovanio (?– 1250), latinul alkotó leuveni költő, a Villers-i ciszterci kolostor apátja volt. A *Salve mundi salutare* (Üdvözlégy, világnak) kezdetű, Krisztus öt sebéről írt himnusz szerzője. A költemény nagy népszerűségnek örvendett a középkorban, és Szent Bernátnak tulajdonították. Ezen a néven került magyar fordítása a Czech- (1513) és a Thewrewk-kódexbe (1531), *Világirodalmi lexikon*, KIRÁLY István, SZERDAHELYI István (szerk.) Budapest, ¹1970, 407. Magyarul Sík Sándor, *Himnuszok könyve*, Budapest 1943.

tisztelet valójában a szenvedés misztériumából fejlődött ki, amely a középkori lelkiség egyik alapvető témája. A töviskoszorú, a megostorozás, a lándzsa, a szegek, a keresztre feszítés, majd az öt szent seb tisztelete a középkor emberének a szenvedő Krisztus iránti mélységes tiszteletét fejezte ki. Így lett a Megváltó szeretetének központja és szimbóluma a lándzsával átdöfött, szeretettől lángoló szív.⁴⁰ A középkori Jézus Szíve-tiszteletet sokan befele forduló, hangulati, individualizmussal jellemzik, amelynek alap gondolata az „Isten és én” lelkiség.⁴¹

A Jézus Szíve-tisztelet teljes kibontakozása és elfogadása az újkorban történik meg, amikor a magánájtatossági gyakorlat hivatalosan felvételt nyer az egyház liturgiájába.⁴² Franciaországban a Pierre de Bérulle bíboros (1575–1626) nevével fémjelzett mozgalom, a „Francia Iskola” vagy berulianizmus, majd Eudes Szent János tevékenységére is hatással volt ezen ájtatossági gyakorlat elterjedéséhez. Bérulle bíboros tanításának a jellegzetessége a Jézus benső „állapotának” (les états) szemlélése;⁴³ ez a lelkiségi irány Eudes Szent Jánosnál már Jézus Szívének szemlélését jelentette.⁴⁴ Az ember oda tud tapadni Jézus benső érzéseire és állapotához, Ő hívja az embert, hogy lépjen be az életébe. Josef Stierli e kor Jézus Szíve-tiszteletének értékeit és hasznát abban látja, hogy termékeny bensőséget és apostoli buzgóságot eredményez a lélekben. A kegyelem elsőbbségét hirdeti, és a népies vallásossággal szemben, amely nagyon sokszor az emocionális oldalt felfokozta, a helyes kedélyállapotot segíti elő. A hívő embert

⁴⁰ STIERLI, *Die Herz-Jesu-Verehrung*, 134–135.

⁴¹ BAIER, *Brennpunkte mittelalterlicher Herz-Jesu Frömmigkeit*, 120.

⁴² STIERLI, *Die Entfaltung der kirchlichen Herz-Jesu-Verehrung in der Neuzeit*, in uő., *Cor Salvatoris*, 137–165 (138).

⁴³ WALTER, Peter, *Bérulle, Pierre de, Kard.*, in ³LThK 2, 306.

⁴⁴ BOVENMARS, Jan G., *A szív bibliai lelkisége*, Budapest 2001, 174–175.

bevezette a szeretet titkába, amely a Jézussal való személyes egység feltétele.⁴⁵

A szent lándzsa és az öt szent seb ünnepek liturgikus szövegeinek alapján, Eudes Szent János (+1680) 1669-ben megírta Jézus Szent Szíve officiumát és miseszövegeit. Három évvel később 1972-ben az általa alapított Jézus és Mária társulat ünnepelte az első Jézus Szíve ünnepet, amelyre egyházi jóváhagyást is nyertek.⁴⁶ Ő szorgalmazta a Jézus és Mária szíve tiszteletet,⁴⁷ Szent X. Pius pápa a boldoggá avatásakor „a Jézus Szíve-tisztelet szerzőjének, tanítójának és apostolának” nevezte.

A Jézus Szíve-tisztelet kiteljesedése és egyházi elismerése

Ma tudjuk, hogy a Jézus Szíve-tisztelet nem csupán Alacoque Szent Margit látomásainak hatására indult el. Franciaországban a 17. század, amelyben Margit született, a nagy szentek százada.⁴⁸ Ugyanebben az időben a lelkiség új formái érvényesülnek. A janzenizmus hatására különösen a francia egyházban megjelent az Isten igazságosságától való

⁴⁵ STIERLI, *Dogmatische und religiöse Werte der Herz-Jesu-Verehrung*, in STIERLI, *Cor Salvatoris*, 248–270 (252–253).

⁴⁶ A lelkiség szerint Jézus az emberekben akar lakozni azt akarja „hogy mindaz ami öbenne van, az benned is éljen és uralkodjék: az ő Lelke a te lelkedben, az ő Szíve a te szívedben, lelkének minden tehetsége, a te lelked tehetségében.” Eudes Szent János értekezése, Jézus csodálatos szívéről, *Az imaórák liturgiája* IV., Budapest 1991, 1137–1138.

⁴⁷ A Szűz Mária Szeplőtelen Szíve ünnep mindig a Jézus Szívét követő szombaton van. A Szent Szív Misszionáriusai társaság számára 1925-ben hagyták jóvá a Szent Szív Asszonya ünnepet május utolsó szombatjára, az ünnep evangéliuma a kánai menyegző története, majd 1972-ben az új evangélium a kereszt alatt álló Mária. MAAS-EWERD, Theodor, *Herz Mariä*, in ³LThK 5, 60–61.

⁴⁸ Szalézi Szent Ferenc, Fourier Szent Péter, Chantal Szent Johanna, Páli Szent Vince, Eudes Szent János, Marillac Szent Lujza.

félelem, ennek eredményeként egyre kevesebben járultak szentáldozáshoz. Alacoque Szent Margit jelentősége ebben a történeti összefüggésben értékelendő. A Paray-le-Monial-i kolostor látnokának nagy szerepe volt abban, hogy a Jézus Szíve-tisztelet a katolikus egyházban hivatalosan is elismert liturgikus ünneppé váljon.⁴⁹ Első látomásában, Szent János apostol napján, 1673. december 27-én Jézus Szíve az emberek iránti szeretettől lángol.⁵⁰ 1674-ban megismétlődik a látomás, Jézus isteni szívét a szeretettől lángolni látja, majd egy lángoló trónon jelenik meg a szív, és kéri, hogy az emberek tiszteljék.⁵¹ A harmadik látomásban, 1674-ben, Margit az öt szent sebet látja; ezek úgy ragyognak, mint a nap. Jézus arra kéri a látnokot, hogy első pénteken járuljon szentáldozáshoz. Minden csütörtökről péntekre virradó éjszakán az Olajfák hegyi szenvedésében akarja részesíteni.⁵² Margit lelkivezetésére és irányítására a kolostor előljárója Claude de la Colombière jezsuitát kéri fel. Neki tárja fel a negyedik nagy látomásban elhangzott kéréseket 1675. június 15-én, amelyben Jézus Krisztus megbízta azzal, hogy gondoskodjék Jézus Szívének ünnepéről, az Úrnapja oktávját követő pénteken. Erről írást is készít, és átadja Colombière atyának, aki azt később lelki írásaiban közzé is teszi. Június 21-én mindketten felajánlották magukat Jézus Szent Szívének. A meg nem értések és megpróbáltatások után, 1686. június 21-én a kolostorban megülhették Jézus Szíve ünnepét. A Jézus Szíve-tisztelet Alacoque Szent Margit magán-kinyilatkoztatásai nyomán új elemekkel gazdagodott. A legfontosabbak az első péntek, első csütörtökön a szent óra, egy külön ünnep Jézus Szíve

⁴⁹ LADAME, Jean, *Jézus Szíve apostola*, Budapest 1985, 17–18.

⁵⁰ *Leben und Werke der hl. Margareta Maria Alacoque*, Heidelberg 1926², 55.

⁵¹ WAACH, Hildegard, *Margareta Maria Alacoque, Skizze eines Lebens*, Eichstatt, 1962, 72.

⁵² STIERLI, *Die Entfaltung der kirchlichen Herz-Jesu-Verehrung in der Neuzeit*, 149.

tiszteletére, illetve az engesztelés kihangsúlyozása, és nem utolsó sorban a nagy ígélet, miszerint az, aki kilenc egymást követő hónap első péntekén gyónik és áldozik, nem hal meg a szükséges kegyelmek nélkül.⁵³

Claude de la Colombière halála után a szintén jezsuita Jean Croiset lesz Margit támogatója, aki Lyonban kis könyvet ad ki a Jézus Szíve tiszteletről. Az imakönyv megjelenését, illetve az új ájtatosságot örömmel fogadták az ájtatossági gyakorlat szorgalmazói, de az ellenzők táborá elutasította. Róma indexre tette az imakönyvet.⁵⁴ A jezsuiták azonban felkarolták az „új ájtatosságot”, és Joseph Francois Gallifet (+1749) munkássága nyomán Róma is engedményeket tett az új ünnep bevezetésére. Gallifet teológiailag alapozza meg a Jézus Szíve-tiszteletet. A Jézus Szíve teológiát nem azonosítja az eukarisztia tiszteletével, „a megváltó szeretet az eukarisztiában maradandó emlékművet állított.”⁵⁵ A Jézus Szíve kultusz a Megváltó végtelen szeretetének és irgalmaságának a jele. Jézus ismertté akarta tenni szeretetét, ezért nyilatkoztatta ki szívének misztériumát az emberiségnek.⁵⁶ A kinyilatkoztatás célja az, hogy viszonszeretetet ébresszen az emberekben. Az eukarisztia pedig ezt a szeretetet táplálja és erősíti. Gallifet még próbálta az eukarisztia tiszteletét és a Jézus szíve kultusz külön tárgyalni. Végül a Jézus Szíve tisztelet az eukarisztiával összekapcsolva vált kedvelt ájtatossági gyakorlattá. A teológiai alapok tisztázásával és az első pénteki szentáldozások gyakorlatával az új kegyességi gyakorlat elfogadottá vált az egyházban. Gallifet munkássága hiányosságai ellenére is tiszteletet érdemel, ugyanis nagy szolgálatot tett a Jézus szíve-tisztelet terjedésének. Tevékenységének egy mások fontos területe, ahol Colombière gondolatát viszi tovább, a Mária Szíve-tisztelet szorgalmazása.

⁵³ WAACH, *Margareta Maria Alacoque*, 188.

⁵⁴ WAACH, *Margareta Maria Alacoque*, 204.

⁵⁵ REIFENHÄUSER, Humberto, *Der Kult des Gottesherzens*, Róma 1965, 47.

⁵⁶ REIFENHÄUSER, *Der Kult des Gottesherzens*, 63.

A Jézus Szíve-tisztelet feljogosít Mária szeplőtelen szívének a tiszteletére is. Mária szíven át vezet az út Jézus Szívéhez és Jézus Szívén át jutunk el az Atyához.⁵⁷ A tiltások ellenére az ájtatossági forma terjedt, 1690–1740 között több mint hétszáz Jézus Szíve Társaság jelenik meg, majd Róma engedélyezi, hogy a vizitációs nővérek kolostoraiban az Úrnapja nyolcadát követő pénteken Jézus Szíve tiszteletére szentmisét végezzenek.⁵⁸ Gallifet kérését, hogy egy külön ünnepet vezessenek be az egyházban Jézus Szíve tiszteletére a baráti társaságok is támogatták. Ezt követően egyre több püspök is csatlakozik, a spanyol és lengyel királlyal együtt, a kérelmezők táborához. 1765-ben a lengyel püspökök kérésére XIII. Kelemen pápa misét és officiumot engedélyez Jézus Szíve-tiszteletére.⁵⁹ 1856-ban IX. Pius pápa az egész egyházban engedélyezi a Jézus Szíve ünnepet.⁶⁰ 1864-ben IX. Pius pápa Alacoque Margitot boldoggá, majd XV. Benedek pápa 1920-ban szentté avatja. A szentté avatás a látnok érdemeit és a magán-kinyilatkoztatások elismerését is jelentette.

1899-ben az *Annum Sacrum*⁶¹ enciklikával XIII. Leó pápa a Jézus Szíve ünnepét első rangú ünneppé⁶² emeli és

⁵⁷ REIFENHÄUSER, *Der Kult des Gottesherrzens*, 89–90.

⁵⁸ A legfontosabb miseszövegek megevezései és évszámai: Gaudeamus 1668, Eudes szent János; Venite exsultemus 1688, Gallifet; Gaudeamus 1694; In Capite libri 1716; Ingrediens 1739; Miserebitur 1765; Egredimini 1778; Cogitationes 1929, XI. Pius. BUGNINI, Annibale, *Le Messe del SS. Cuore di Gesù*, in RAHNER, Hugo, BEA, Augustino (szerk.), *Cor Jesu*, Róma 1959, 61–94 (61–62).

⁵⁹ A „Miserebitur” mise szövegei az érzelmeket emelik ki, és irgalmasságot esdekelnek Jézustól. Az Izajás könyvből vett olvasmány Isten irgalmasságát dicsőíti, az evangélium Jn 19,31–35, az irgalmasság szimbólumát, Jézus átszúr szívet hirdeti. Ebből a miseszövegből hiányzik az engesztelés gondolata. GUTZWILLER, Richard, *Anmerkungen zu kirchlichen Herz-Jesu-Texten*, in STIERLI, *Cor Salvatoris*, 200–220 (201).

⁶⁰ MATTES, *Herz-Jesu-Verehrung der Neuzeit*, 135.

⁶¹ *Annum Sacrum*, ASS 31 (1899) 646–651.

⁶² Az „Egredimini” mise szövegét először VI. Pius pápa engedélyezte a portugál püspökök kérésére 1778-ban, IX. Pius pápa 1899-ben, majd XIII.

engedélyezi az első pénteki votív misék végzését. A pápa az enciklikához csatolja a felajánló imát,⁶³ amellyel az egész világot felajánlja Jézus Szívének. Hasonló módon engedélyezi a Jézus Szíve litánia végzését is.⁶⁴ A litánia kérései három témakör köré csoportosulnak: az első Jézus Szíve kapcsolata az Istennel, a második Jézus Szívének gazdagságát mutatja be, a harmadik Jézus Szíve és az emberek kapcsolatát emeli ki.⁶⁵ (Richard Gutzwiller egy külön tanulmányban a litánia invocatióinak bibliai eredetét elemzi.⁶⁶)

XI. Pius pápa 1928-ban kiadta a *Miserentissimus Redemptor* enciklikát, amely a Jézus Szíve-tiszteletében az engesztelésre helyezi a hangsúlyt, és szorgalmazza a felajánló/engesztelő ima végzését:

Ugyanazért határozzuk és rendeljük, hogy minden évben az Úr Jézus szentséges Szívének ünnepén, amelyet ez alkalommal oktávás első osztályú duplex ünnep rangjára emelünk, a világ összes templomaiban, a jelen körlevelünkhöz csatolt minta szerint, azonos szövegű megkérlelő vagy engesztelő imádságot intézzenek ünnepélyes formák közt az isteni Megváltó szerető Szívéhez, hogy vele bűneinket meg-

Leó pápa is átveszik a miseszövegeket. Ezek a szövegek örömet sugároznak. Az evangélium Jézus búcsúbeszédéből van („maradjatok meg az én szeretetemben”, Jn 15,9).

⁶³ Az első felajánló ima Alacoque Szent Margittól származik, és nagyon személyes. XI. Pius pápa *Quas primas* enciklikája Jézus Szívétől reméli az egyház számára a biztonságot és szabadságot. A *Miserentissimus* enciklika az alázatot hangsúlyozza.

⁶⁴ 1691-ben P. Croiset szerkesztette meg magánimádságként a 23 *invocatiót* tartalmazó litániát. A Marseilleben lévő Jézus Szíve Társaság részére ezt kibővítette 27-re. 1898-ban a Rítus Kongregáció kisebb módosításokkal jóváhagyta, a kéréseket 33-ra emelte Jézus életévének tiszteletére, majd 1899-ben az egész egyház részére engedélyezte. GUTZWILLER, *Anmerkungen zu kirchlichen Herz-Jesu-Texten*, 204.

⁶⁵ GUTZWILLER, *Anmerkungen zu kirchlichen Herz-Jesu-Texten*, 213–214.

⁶⁶ GUTZWILLER, Richard, *Vom biblischen Charakter der Herz-Jesu-Litanei*, in STIERLI, *Cor Salvatoris* 221–247.

sirassuk és Krisztusnak, a legfőbb Királynak és a szeretet Urának megsértett jogait jóvátegyük.⁶⁷

XI. Pius 1925. december 11-én a *Quas Primas* enciklikával elrendelte Krisztus Király ünnepét.⁶⁸ A pápa megújítja a világ felajánlását Jézus Szívének, és a második világháború fenyegetését érezve a Szent Szív-tiszteletére buzdítja a kereszténységet, hogy Krisztus királysága megvalósulhasson a társadalomban.

1929-ben XI. Pius új miseszöveget rendel el az ünnepre (Missa Cogitationes cordis eius), amely az engesztelést hangsúlyozza. Jézus az emberiség bűnei miatt szenvedett, és a katona a bűnök miatt szúrta át Jézus Szívét.⁶⁹

Róma részéről a Jézus Szíve-tisztelet teológiai megalapozása és tisztázása XII. Pius pápa 1956-ban megjelent *Haurietis Aquas*⁷⁰ enciklikájában olvasható. Az enciklikának az volt a szándéka, hogy összebékítse a kialakult kettősséget, a liturgikus mozgalom által szorgalmazott liturgikus vallásosságot, és a 19. századi áhítatformát, amely az érzelmeket emelte ki. A kettő megtermékenyítheti egymást, ezért egyiket sem kell megszüntetni. Az enciklika IX. Piusnak a Jézus Szíve ünnepét az egész egyház számára elrendelő pápai rendelet századik évfordulóján jelent meg. A pápa a Szent Szív-tiszteletét, mint az egyház kultuszát tárgyalja, és a többi nagy misztériumhoz sorolja, mint az eukarisztia, a kereszt és a Szentlélek. Az enciklika kezdő szavai „*Haurietis aquas in*

⁶⁷ *Miserentissimus*, 177. Magyar fordítás: Gyulafehérvári érseki levéltár, Mailáth G. Károly püspök 1928-XII. körlevele.

⁶⁸ *Quas primas*, AAS 15 (1925) 595.

⁶⁹ A mise evangéliuma a jánosi szenvedéstörténetből van, akárcsak a Miserebitur misében. A mise szövegek pedig Jézus szenvedésének áldozati jellegét emelik ki. A könyörgések a bűn és engesztelés párhuzamára épülnek. GUTZWILLER, *Anmerkungen zu kirchlichen Herz-Jesu-Texten*, 203.

⁷⁰ *Haurietis aquas*, AAS 6 (1956) 310–353; Magyar fordítás: BERTA Ferenc, HEVENESI János, *Haurietis aquas, XII. Pius pápa apostoli körlevele Jézus Szentséges Szíve tiszteletéről*, Budapest 1999, 15–76. Rövidítve: HA.

gaudio de fontibus Salvatoris” – „Örömmel merítsetek majd vizet az Üdvözítő forrásaiból” (Iz 12,3), amelyekkel a próféta Isten sokféle és bőséges jótéteményeit ígéri népének. Ezen isteni ajándékok egyike a IX. Pius által elrendelt Jézus Szíve ünnepe. A Jézus Szíve-tiszteletről mondja a pápa: „ez a tisztelet, legbensőbb lényegét tekintve a vallás legkiválóbb megnyilvánulása, hiszen a vallás azt kívánja tőlünk, hogy teljes és feltétlen odaadással áldozzunk és szenteljük magunkat az isteni Megváltó szeretetének, ennek a szeretetnek pedig eleven tanújele (index) és jele (signum) a megsebzett Szív” (HA 4). Az isteni szeretetet, amely az emberek felé árad a Megváltó sebzett szívéén át közvetíti az Atya. Jézus Szíve, Jézus szeretetének képe, a megváltás tanúja, misztikus lépcső, jelképe annak a kimeríthetetlen szeretetnek, amely most is lángol az emberiség iránt, a megváltás misztériuma összefoglaltan benne van a szent szívben; az egyház a meghasadt szívből született. (HA 28; 39; 42;43). Az enciklika második részében található a Jézus Szíve kultusz meghatározása: „a Jézus Szíve tisztelet, lényegét tekintve nem más, mint a megtestesült Ige isteni és emberi szeretetének kultusza, valamint annak a szeretetnek a tisztelete, amelyet a mennyei Atyai is, a Szentlélek is sugároz az emberiség felé” (HA 46). Ez a szeretet, amelynek Jézus Szíve a jelképe, a hívő embert viszonszeretetre indítja. „A tisztelet lényege, annak a szeretetnek a kultusza, amellyel Isten Jézuson keresztül szeretett bennünket, és ugyanakkor az Isten és embertársaink felé irányuló szeretetünk gyakorlása” (HA 60). Azokra az aggályokra felelve, amelyek a Jézus Szíve kultusz terjedésével az eukarisztia tiszteletének lanyhulását látták, a pápa felel: „a lángoló lelkület Jézus Szíve iránt kétségtelenül csak mélyíti s lendíteni fogja a szent Kereszt tiszteletét, és a legfölségesebb Eucharisztia szentségét” (HA 71).

Az enciklika alapján így foglalható össze a Jézus Szíve kultusz négy alkotó eleme: 1. A tisztelet Isten üdvözítő szeretetére irányul, amelynek a szimbóluma a szent Szív; 2. A

kultusz lényege alanyi oldalról szemlélve az imádandó tisztelettel párosult viszonzszeretet; 3. A kultusz fő indító oka Isten irgalmas szeretete; 4. A kultusz közvetítő tárgya a keresztfán megsebzett Szív, mint Isten szeretetének beszédes jele, tanújele, képe és szimbóluma.⁷¹

XII. Pius pápa *mirabilis progressio*-ként értékelte a Jézus Szíve-tisztelet elterjedését és gyümölcseit. Ezt a számok is érzékeltetik: 1959-ig világszerte több mint 110 szerzetesi közösség és kongregáció alakult, amelyek a Jézus Szíve-tiszteletet szorgalmazták. Ezek a számadatok nem tartalmazzák az egyházmegyei alapításokat és közösségeket.⁷²

Konklúzió

*A népi jámborság és liturgia direktórium*a a helyes Jézus Szíve-tiszteletről szólva kiemelte: „Krisztus és az ő megváltói műve iránt olyan magatartást követel meg, amelynek alapja a megtérés és a megújulás, a szeretet és az önzetlenség, az apostoli tevékenység és a megszentelődés.”⁷³

Megállapíthatjuk, hogy a vallásos életből az érzelmeket nem szabad kizárni. A Jézus Szíve-tisztelet valójában gazdagodást jelentett a katolikus lelkiség történetében. Az értelem és érzelem kettőssége, egymást kiegészítő volta ma is szükséges a lelkiéletben. Annak ellenére, hogy sokak szerint ez az ájtatossági forma egy kor lelkiségét őrzi, a Jézus Szíve-tisztelet Jézus szeretetére irányítja a figyelmet, és viszonzszeretetre ösztönöz. A megtérés és megújulás, az apostoli tevékenység és a megszentelődés, az Istennel való találkozás egyik lehetősége ma is a Jézus Szíve-tisztelet.

⁷¹ BERTA, HEVENESI, *XII. Pius pápa Haurietis aquas apostoli körlevelének magyarázata*, 101.

⁷² BERGH, Émile, *Le vie religieuse au service du Sacré-Coeur*, in RAHNER, Hugo, BEA, Augustino (szerk.), *Cor Jesu II.*, 463–490.

⁷³ *A népi jámborság és liturgia direktórium*a, 172., Budapest 2005.